

*Velimeşe Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar¹**A Contribution to Derleme Sözlüğü from Velimeşe Dialect*

Nursel ÖZDARENDELİ*

ÖZET

Ağız araştırmaları Türkoloji çalışmaları arasında önemli bir yere sahiptir. Ortak dilin yanında varlığını sürdüren ağızların, hem dilin bugünkü durumunu anlamak bakımından hem de tarihî Türk lehçelerinden izler taşımaları bakımından belgelenmeleri gerekmektedir. 19. yüzyılın ortalarında başlayan ağız çalışmalarıyla Türkiye'nin pek çok bölgesindeki söz varlığı tespit edilmiş ve bunlar Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü adıyla kitap hâlinde yayımlanmıştır. Derleme Sözlüğü hâlen dil çalışmaları içindeki önemini muhafaza etmektedir. Buna rağmen henüz derleme yapılmamış pek çok yörenin bulunduğu, Derleme Sözlüğü'nün eksik kalan yönlerinin tamamlanmaya muhtaç olduğu kaçınılmaz bir gerçektir.

Bu çalışmada Tekirdağ İli, Çorlu İlçesi'ne bağlı Velimeşe Kasabası ağzında tespit edilen ve Derleme Sözlüğü'nde bulunmayan sözcükler incelenerek Derleme Sözlüğü'ne katkıda bulunulmak istenmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER

Velimeşe ağzı, Derleme Sözlüğü, söz varlığı, ölçünlü Türkiye Türkçesi, Rumeli ağızları

ABSTRACT

Dialectology studies have important places among Turkology studies. Along with the written language, dialects must be documented as they help us to understand the present situation of the language and they bear traces from the old Turkic dialects. With the dialectology studies started in the middle of 19th century the vocabulary of the most areas in Turkey have been determined and published as a book with the title Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü. Derleme sözlüğü still preserves its importance for dialectology studies. However, there are many places whose vocabulary have not been documented, and it is compulsory that Derleme sözlüğü must be

¹ Bu makale, 27-29 Ekim 2011 tarihlerinde Türk Dil Kurumu ve Trakya Üniversitesi tarafından düzenlenen 4. "Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı"nda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, nurselozdarendeli@hotmail.com

*completed in terms of vocabulary of Turkish dialects.
In the present study, the vocabulary of Velieşme, which is a town of Çorlu, Tekirdağ,
which are not found in Derleme Sözlüğü have been determined. By doing so an im-
portant contribution will made to Derleme Sözlüğü*

•

KEY WORDS

Dialect of Velimeşe, Derleme Sözlüğü, vocabulary, standart Turkey Turkish, dialect of Rumeli.

Giriş

Her doğal dil farklı nedenlerle ortaya çıkmış varyantlar bütününden oluşur. Ölçünlü dil de dâhil olmak üzere dildeki farklı her tür gerçekleşme biçimi bir çeşitlenme, bir varyanttır. Dil içindeki her tür çeşitlenme araştırılmayı hak eder olduğu gibi, araştırılması dili bir bütün olarak anlamak açısından kaçınılmazdır (Demir 2009: 184).

Bölgeler arasındaki farklılıklar, sosyal tabakaların çeşitliliği, boylar, siyaset, yaş, cinsiyet, göç, teknoloji, tabiat şartları vb. sebepler ağızların oluşmasında en önemli etkenler arasında sayılabilir.

Ölçünlü dile oranla daha çok bazı söyleyiş farklılıkları taşıyan ağızlar biçim, söz varlığı ve -az da olsa- söz dizimi alanında da farklılık gösterirler. Bunlar, bir yandan ağızların karakteristik özelliklerini oluştururken bir yandan da dağılım coğrafyalarının sınırlarını belirlerler.

Ağızların özelliklerinin araştırılması, birbiri ile benzer ve farklı yönlerinin ortaya konulması dili bütün olarak anlama açısından olduğu gibi halk bilimi, etnoloji, sosyoloji ve tarih gibi disiplinler için de önemli ve gereklidir.

Ağız araştırmaları ile ölçünlü dilde bulunmayan söz varlığı dile kazandırılır. Ağız araştırmalarından elde edilen sonuçlar, dilin temel kurallarının tespitine de yardımcı olur. İlaveten ağız araştırmaları, dilin gelişim ve değişim seyrini gözlemlemeye katkı sağlayacak verileri de ortaya çıkarır.

1932'de kurulan *Türk Dili Tetkik Cemiyeti*'nin en önemli hizmetlerinden biri, *Türkiye'de Halk Ağzından Derlemeler Sözlüğü*'nün ortaya çıkması ile sonuçlanmış olan derleme faaliyetleridir. Yurdun her köşesinden derlenmiş binlerce sözcükten meydana gelen *Derleme Sözlüğü*, dil çalışmalarının temel kaynakları arasında yerini almıştır.

Derleme Sözlüğü'ndeki malzemeye rağmen henüz kayıtlara geçmemiş, tespit edilmeyi bekleyen çok sayıda sözcük bulunmaktadır. Ağız çalışmalarına önem verilmesi daha pek çok sözcüğün, deyim ve atasözünün gün ışığına çıkmasını sağlayacaktır.

Bu makalede, doğup büyüdüğüm yer olan Tekirdağ İli, Çorlu İlçesi'ne bağlı Velimeşe Kasabası'na ait söz varlığını tespit ederek *Derleme Sözlüğü*'nde bulunmayan sözcükleri kayıt altına almak ve hem *Derleme Sözlüğü*'ne hem de he-

nüz üzerinde pek az çalışma yapılmış olan Rumeli ağızlarına bir katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Bazen tarihî eserlerde bir türlü anlamlandırılmayan bir sözcük bir ağızda tespit edilerek Türkçenin cevap bekleyen bir noktasını aydınlatmada etkili olabilmektedir. Velimeşe ağzından tespit edilen söz ya da anlam, bu tür bir boşluğu doldurabilecek bir görev üstlenebilir.

Velimeşe ağzından derlenen sözcükler şu şekilde incelenmiştir:

1.) Çalışmanın amacı *Derleme Sözlüğü*'ne katkıda bulunmak olduğu için derlenen sözcüklerden sadece *Derleme Sözlüğü*'nde bulunmayanlar alındı.

2.) Dört grup altında toplanan sözcüklerden bazıları, tematik olarak değerlendirilmeye tabi tutuldu.

3.) Derlenen sözcüklerde karşılaşılan belirgin ses olayları gösterildi.

4.) Sözcükler, sözlük anlama sahip olanlar, anlam değişikliğine uğrayanlar, ses değişikliğine uğrayanlar ve biçim değişikliğine uğrayanlar olmak üzere dört ayrı grupta sınıflandırılarak incelendi ve bir sözlük oluşturuldu.

a) Sözlük anlam içeren sözcükler bölümünde, bir kavrama ad olan sözcükler sıralandı.

b) Anlam değişikliğine uğrayan sözcükler bölümüne, temel anlamının dışında yan anlamlar kazanan sözcükler alındı.

c) Üçüncü gruba, ölçünlü dilde bulunmakla birlikte, temel anlamını koruyan, ancak yerli ağızda ses değişikliğine uğramış olan sözcükler alındı.

d) Son bölümde yine ölçünlü dilde bulunan, temel anlamını koruyan ancak yerli ağızda ölçünlü dile göre biçim değişikliğine uğramış olan sözcükler alındı.

Velimeşe Kasabasının Tarihi ve Etnik Yapısı

1363'te Osmanlı Padişahı I. Murat Edirne'yi fethedip Balkanlara açılınca Türklerin akın akın Balkanlara geçişi başlamıştır. Padişahların teşvik ve tavsiyeleri ile gerçekleşen bu göçler daha fazla Konya olmak üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden olmuştur. Zamanla Balkanlar da Anadolu kadar Türk yurdu hâline gelmiştir.

Osmanlı-Rus Savaşında (1877-1878 [H. 1293]), Osmanlı Devletinin Ruslar karşısında yenilgiye uğraması ve ardından Balkanların elden çıkması sonucunda Balkanları yurt edinen Türklerin bir kısmının, eski topraklarına dönmesiyle

Trakya'da birçok yerleşim alanı kurulmuştur. İşte bu yerleşim alanlarından biri de Velimeşe'dir.

Velimeşe halkı, Bulgaristan'ın Kırcaali şehrine bağlı Tırnova kasabasının Balvan, Puşva, Noseli, Kırca ve Köstence köylerinden gelen ailelerden oluşmuştur.² "Göçmen" denen bu Türklerin aslı dolaylı olarak Anadolu'ya dayanmaktadır.

Velimeşe bugün Tekirdağ'a bağlı beldeler arasında en büyük yüz ölçümüne sahip 9000 bin nüfuslu bir beldedir. 1974'ten beri belediye olan Velimeşe, 170 aktif fabrika ile bölge sanayinin yüzde dördünü elinde bulundurmakta buna bağlı olarak aldığı göçlerle nüfusu hızla artmaktadır.

İnceleme

I. Tematik Değerlendirme

Günümüzde ölçünlü Türkiye Türkçesinde bulunmayan binlerce kavram, Türkiye'nin değişik yörelerinde konuşulan ağızlarda karşımıza çıkar. *Bugün Anadolu ağızları yazı diline oranla birkaç kat daha geniş bir söz varlığına sahiptir. Bunda, gerek doğayla iç içe yaşama, tarım hayvancılıkla uğraşma sonucunda çok çeşitli somut kavramların ortaya çıkması, gerekse Türkün duygu ve düşünceleri, değişik durum ve davranışları ayrıntılı bir biçimde dile getirme eğiliminin ürünü olan soyut kavramların oluşması önemli rol oynamıştır* (Aksan 1990: 60-61).

Velimeşe ağzından derlenen söz varlığının temelini de Türkçe sözler oluşturmaktadır. Bu sözlerde, Türkçenin anlatım gücü, Türk insanının bilgeliği ve sezgileri açıkça görülmektedir.

Ağızlar, kavramları karşılamada daha çok Türkçenin imkânlarını kullanır. Ancak ağızlarda alıntı sözlere de rastlanmaktadır. Velimeşe ağzındaki alıntı sözlere genellikle Arapça, Farsça ve Bulgarcadır. Daha az olmak üzere Rumca, İtalyanca ve Fransızca gibi Batı dillerinden de sözlere rastlanmıştır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki Velimeşe kasabasının ahalisi Balkanlardan, bugünkü Bulgaristan sınırları içerisinde göç ettiği için çeşitli Batı dillerinden alınan bu sözlere Türkçeye Bulgarca kanalı ile geçmiştir. Örneğin; *alarga* (İt.) "kalabalık insan grubunu ifade eden bir söz", *kolastıra* (Fr.) "ağız sütü", *filinta* (Alm.) "güzel, yakışıklı (kimse)", *sistira* (Rum.) "spatula, düz kepçe", bunlardan bazılarıdır.

² <http://velimese.bel.tr/index.php?id=56> 27. 11. 2011, Velimeşe Life, Ak Ajans Basın Yayın Limited Şirketi, İstanbul, 2006.

900'lü yıllarda başlayan İslami etkinin izleri, Türkçenin tarihî yazı dili alanlarında olduğu gibi Türkiye Türkçesi ağızlarında da belirgin şekilde görülmektedir. Arapça ve Farsçanın uzun süren etkilerinin sonucunda, bu dillerden birçok ödünçleme yapılmış, Arapça ve Farsça sözler Türkçenin ses ve biçim özelliklerine uygun hâle getirilmiştir.

Bilindiği gibi, {+IA-} eki Türkçenin en işlek isimden fiil yapma eklerinden birisidir. Velimeşe ağzında, Arapça *akl* sözünden {+IA-} eki ile *akılla-* "aklına getirmek, hatırlamak" fiili yapılmıştır.

"El açıp dua etmek" anlamındaki *âmin cār-* birleşik fiili, Arapça "kabul eyle, öyle olsun" anlamına gelen *âmmn* ve Türkiye Türkçesinde "söylemek, seslenmek" anlamındaki *çağır-* fiilinden oluşmuştur.

Don anteri birleşik sözündeki *don*, "elbise" anlamında, eski Türkçe döneminden bu yana kullanılan bir sözcüktür. *Anteri* sözcüğü ise Velimeşe ağzında, Osmanlı Türkçesindeki *entâri* biçimiyle değil de Arapçadaki orijinal biçimiyle kullanılmıştır. *Don* sözcüğü Velimeşe ağzında "şalvar" anlamına gelmektedir. *Don anteri* birleşigi "takım olarak giyilen gömlek ve şalvar" için kullanılan bir tarafı Türkçe bir tarafı Arapça olan bir yapıdır.

Osmanlı'nın Balkanlardaki hâkimiyetinden miras olarak Türkçeye geçmiş olan bazı Bulgarca sözler bugün Velimeşe ağzında da yaşamaktadır: *babu* "kocakar", *guşturova* "bir çeşit yaban otu", *kara konca* "gerçek dışı yaratık, umacı, hayalet", *peçka* "soba", *kotika* "eşek arabası", *postaf* "mera çeşmelerinde suyun akıp biriktiği ve hayvanların su içtiği bölüm", *sedanka* "sohbet", *tete* "teyze, hala" vb. Bulgarcadan alınmış sözlerdir.

Türkçenin, dolayısıyla Türkiye Türkçesinin önemli ve sosyolengüistik açıdan ilgi çekici bir özelliği de akrabalık kavramlarıdır. Türklerin bugün de süregelen toplum yaşamının niteliklerinden biri, aile ilişkilerine birçok toplumdan daha çok önem verilmesi, hısım ve akrabalarla yaşam boyu sıkı ilişkiler içinde bulunulmasıdır. Bunun sonucu olarak Türkçede akrabalık ilişkilerinin ayrıntılarıyla kavramlaştığı görülmektedir (Aksan 1990: 54).

Velimeşe ağzında tespit edilen akrabalık kavramları şunlardır:

Abu "abla", *aca* "amca", *aga* "büyük erkek kardeş", *amıca* "amca", *kocababa* "amca", *tete* "teyze, hala", *kocanne* "babaanne", *anne* "yaşlı kadın", *nine* "anne", *âret* "ahretlik, kızların en yakın arkadaşı", *būk anne/būk nine* "ablanın kayınvali-

desi", *enge* "yenge", *uzak anne* "anneanne", *uzak dede* "annenin babası, dede"³. Velimeşe ağzında, akrabalık adı kategorisine girmemekle birlikte kadın ve erkeğe ayrı şekilde hitap sözleri oluşturulmuştur. Kadın için *mare*, *marey*, erkek için *bire*, *birey*, hitap sözü olarak kullanılmaktadır.

Türkçenin söz varlığının önemli bir kısmını da yemek adları oluşturmaktadır. Somut hareket ve nesnelere yola çıkarak çoğu zaman benzetmelerle oluşturulan yemek adları, Türkçenin sözcük türetme mantığının en güzel örneklerini teşkil etmektedir.

Derleme sonucunda elde edilen yemek adları şunlardır:

Döndürme "ocakta döndürülerek pişirilen bir çeşit hamur işi", *pirpillamak* "közlemek", *kuli* "ekmek hamurundan kalan parçadan yapılan küçük ekmek", *yalazı* "korda pişen küçük ekmek", *süklük* (soğukluk) "suya sirke ya da şeker konularak yapılan hoşaf". Bölge insanı, ekmeği en büyük nimet sayma inancını diline yansıtmış, ekmek kavramını genelleyerek "yemek yemek" yerine, "ekmek yemek" sözünü tercih etmiştir. Aynı şekilde, *ekmek teknesi*, *ekmek kavgası*, *tuz ekmek hakkı* gibi deyimlerde de *ekmek* sözcüğünün genel ve mecazi anlamda rızık, nimet karşılığı olarak kullanıldığı görülür.

Velimeşe ağzından derlenen sözcükler içerisinde bugün ölçünlü dilde kullanılmayan ancak Türkçenin tarihî dönemlerinde kullanılmış arkaik sözcükler de mevcuttur.

Azın azın "azar azar" (azın: KB-4342), *bile* "ile, beraber" (bile: KB-505,1007), *barak* "saçları kabarık ve dağınık kimse için uygun görülen sıfat" (barak: çok tüylü köpek. DLT-I, 377-24), *ur-* (vur-: KT-D36) Türkçenin tarihî metinlerinde aynı biçim ve anlamda kullanılmış olan sözcüklerdir.

Bunlara ilave olarak, arkaizm izleri taşıyan sözcüklere de rastlanmıştır.

Eski Türkçedeki *katıg* ismi, Eski Oğuz Türkçesinde karakteristik -g/-ğ düşmesi sonucunda *katı* şeklini almıştır. Velimeşe ağzında tespit edilen *katılan-* (perişan olmak, mahvolmak) sözcüğü, {+IA-} isimden fiil yapma ekiyle, Eski Türkçedeki *katıg*>*katı* isminden oluşmuştur.

Güzel adlandırma, *kimi varlıklardan*, *nesnelere söz edildiğinde doğacak korku*, *ürkme*, *iğrenme* gibi duyguların, kötü izlenim ve çağrışımların önlenmesi amacıyla yönelen ve dünyanın her dilinde rastlanan bir deyiştirme olayıdır (Aksan 2003: 98). Ve-

³ *Abu*, *aca*, *aga*, *amca*, *anne*, *tete*, *âret* sözleri Derleme Sözlüğü'nde daha önce tespit edilmiş sözlerdir.

limeşe ağzında güzel adlandırma olarak değerlendirebilecek iki örneğe rastladık.

İstisnasız olarak “kötü” anlamında kullanılan *m dml* (iyi değil) ve *gelincik* denen hayvan için kullanılan *gelin kadışı* sözleri birer güzel adlandırma örneğidir. “Türkçede -ürküldüğü, uğursuz sayıldığı için- *gelincik* gibi güzel bir adla anılan bu hayvanın Anadolu ağızlarında “gelin kadın, mal gelini, güzelce” gibi adları da vardır” (Aksan 2003: 98).

İkileme biçimindeki söz öbekleri dilimizin anlatım olanaklarının genişlemesi, güçlü, akıcı, şiirsel ve kıvrak bir anlatımın sağlanabilmesi bakımından çok önemli bir yere sahiptir. İngilizce, Almanca, Fransızca, Arapça ve Farsça gibi dillerde ikilemelerin sayısı otuz kırk sözcüğü geçmez. Bu nedenle ikilemeler Türkçenin en büyük ve önemli özelliklerinden biridir (Akyalçın 2007: 1). Türkçede ölçünlü dilin yanı sıra yerli ağızların da ikilemeler yönünden oldukça zengin olduğu görülmektedir.

Velimeşe ağzından tespit edilen ikilemeler şunlardır:

Aram param “karma karışık”, *azın azın* “azar azar”, *bırım bızık* “saçma sapan”, *dolayı dolayı* “iyice, etrafıca”, *eni kunu* “adamakıllı, epey, bayağı”, *eren duran* “herkes”, *kızan kıml* “çoluk çocuk”, *olan gelen* “bütün herkes”, *yarım yurum* “yarım yamalak”, *ayan ayana* “sıkı kontrol altında tutarak, epeyce, sıkıca”.

Velimeşe ağzında zaman kavramları da ölçünlü dile göre farklılık arz etmektedir.

Aniden beri “bu kadar zamandır”, *artıkın* “artık”, *şimdikin* “şimdi”, *gayrikin* “gayrı, artık”, *azdanki* “yeni, yenilerde”, *çoktanki* “eski, eski zaman”, *dā dā* “hâlâ”, *ileri* “önce, eskiden”, *ilerkisi gün* “gece, sabah gibi zaman kavramlarında ‘dünden önceki’”, *tez* “yakınlarda, yenilerde”, *yarım dākisi* “gün, gece, sabah gibi zaman kavramlarında ‘sonraki, ertesi’”, *bi dāna* “bundan sonra” zaman kavramlarına ait sözcüklerdir. Birçoğunun içinde gizli kalmış dil bilgisi yapıları kendini belli etmekte ve izaha ihtiyaç duymaktadır.

Rumeli ağızlarının birçoğunda *ta/te* gösterme edatının, *o/bu* işaret zamir ve sıfatları ile ve bu zamir ve sıfatların hâl ekleri almış biçimleri ile, aynı zamanda *öyle, böyle, şimdi, bu kadar, o kadar* vb. zarflarla kaynaşmış olduğu görülür. *Ta/te* gösterme edatı, bu gibi kullanımlarda çoğu zaman edat işlevini kaybetmiş, birlikte kullanıldığı zamirin, sıfatın ya da zarfın anlamını ifade eder olmuştur. Ek yığılması sonucunda oluşan bu kaynaşma, karşımıza kalıplaşmış sözcükleri çıkarmıştır. Bu sözcükler, Rumeli ağızlarının karakteristiğidir ve Türkiye Türk-

çesinin dil atlasının oluşturulmasında ölçüt olarak kullanılabilir (Günşen 2008: 402-470).

Velimeşe ağzından örnek olarak; *tabukadan/tebukadan* (bu kadar), *tebele* (böyle), *tō* (o), *tōnmar* (onlar), *tōyanna* (o yana) sözcükleri verilebilir.

Leylâ Karahan tarafından Anadolu ağızlarının sınıflandırılması yapılmıştır. Fakat Rumeli ağızlarının esaslı bir sınıflandırması yapılmadığı için Velimeşe ağzını tam olarak bir gruba hasretmek zor görünmektedir. Ahmet Günşen'in *Doğu Trakya Ağızlarının Şekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikler* adlı çalışması bu konuda başvurulabilecek tek kaynak olarak görünmektedir. Adı geçen çalışmadan yola çıkarak, è (kapalı e) ve genizsi damak ünsüzü olan ɲ sesinin bulunmaması, akrabalık ve topluluk isimleri yapan +mn,+ıyn/+iyn eklerinin ve -öru şimdiki zaman ekinin kullanılıyor olmasından dolayı (Günşen 2008: 404, 409, 428) Velimeşe ağzı Dağlı grubuna mensup kabul edilebilir. Ayrıca Velimeşe kasabasında *Gacallar* lakaplı birkaç ailenin bulunması diğerlerinin Gacal olmadığının bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Deyimler ve atasözleri halkın ortak deneyimlerinin, yaşayışının ve hafızasının oluşturduğu mükemmel dil birlikleridir. Velimeşe ağzında ölçünlü dilde kullanılmayan deyim ve atasözlerine de tespit edilmiştir.

Yerli ağızdan tespit ettiğimiz deyimler şunlardır:

Beygiri sudan geçirmek "önemli bir işi başarmak", *göz öldürmek* "gözüne kestirmek", *dil vermek* "konuşmak [hasta]", *kavuk sallama(ma)k* "zaman ayırıp ilgilenme(me)k", *yeri yurt olmak* "o nesneden ya da kişiden hiç eser kalmamak", *yürek alma(ma)k* "iştahı olma(ma)k", *dananın kuyruğu kopmak* "önemli olan bir olayın gerçekleşmesi ya da sonuçlanması", *tilkilē (tilkiler) bakır sıçmak* "kışın, yağın kırağı sebebiyle, sabahleyin toprakta oluşan bakır rengi görüntülerin, gecedan kalan tilki pisliğinin donmuş şekline benzetilerek çok 'soğuk ve don' olduğunun ifade edilmesi".

Metinlerimizde geçen ve ölçünlü dilde kullanılmayan atasözleri ise şunlardır:

Kim kiminne dirmenci suyunna "herkes kendi işi ile meşgul olur", *korkarım mardın beşinden*, *koca öküzü ayırı (ayırır) eşinden* "Mart ayının, çok soğuk ve maddi bakımdan sıkıntılı bir ay olduğunu" anlatmaktadır. *Aba çāşır (çakşır) ekmek* "insan hayatının yeme, içme ve giyim derdi ile geçtiğini" ifade eder. *Samakof'u (Samokov) gavur almış* "bir konu ile ilgili doğruların, kulaktan kulağa yayılırken

değiştirildiği ve inanılacak değerinin kalmadığı; kadınların sözleri çarpılarak aktardığı” gibi durumları ifade ederken kullanılmaktadır.

Türklerin yüzyıllarca Balkanlarda -diğer milletlerle olduğu gibi- Bulgarlarla iç içe yaşamalarından dolayı kültür alışverişinde bulduklarına da derlenen metinlerde şahit olunmuştur.

Bocuk ve *kolada* inanışları, -bazı çalışmalarda her ne kadar tamamen eski Türk inanışına ait ritüeller olarak değerlendirilse de^{4,5}- kanaatimizce bunlar Slav ve Türk ritüellerinin birbirine geçmiş şeklidir. Velimeşe’de bu inanışların kökeninin ne olduğu tam olarak bilinmemekte, hafızada kalan bir alışkanlıkla kutlanmaktadır.

Derlemeler sırasında edindiğimiz bilgilere göre: *Bocuk* ve *kolada* “ruz-ı Kasım”ın 62. gününde (miladi 8 Ocak) kutlanır. Mutlaka kabak pişirilir. Kabak kokusunun bacadan çıkması gerektiğine inanılır. Bir de bu gecede dağda kış şartlarından dolayı aç kalan kurtların ve tilkilerin -evlerdeki yemek kokusunu duyarak- kapının rezesini yalayacaklarına inanılır.

Bulgar kültüründe ise *bojic ve koleda*, Noel inanışlarını içine alan, 25 Aralık’tan 6 Ocak’a kadar süren kutlu doğum haftasıdır. *Bojic*, *bog* ‘tanrı’ sözünden gelen, İsa Peygambere atıfla ‘tanrısal’ anlamına gelen sözcüktür. Bulgaristan’dan son gelen Türklerden edindiğimiz bilgiye göre: Koleda gecesinde Slavlar, domuz eti pişirip tütsü yakarlar. Türklerin kabak pişirmesi ise Slavların domuz kokusunu bastırmak için gelişmiş bir gelenektir. Velimeşe Kasabası’nda *bocuk ve kolada* gelenekleri, Slav kültürünün Türk inanç ve gelenekleri ile birleşmesinin halk arasındaki kalıntılarından ibarettir.

⁴ Balkan göçmenleri tarafından Tekirdağ’a taşınmış bir adettir. Eski Kasımın 62. günü kutlanır. Ocak ayı ortalarında yapılır. Balkanlardaki Hristiyanların Bojic adetleriyle ilgisi yoktur. Gecede yapılan adetler Türk halk kültürü adetleridir. *Bocuk* gecesinde “bocuk karısı, bocuk anası veya bocuk dede” adı verilen bir varlığın beyazlar giyerek insan görünümünde gezdiğine inanılır. Gecenin yapılma nedeni; evin bereketinin bol olması, hayvanların bol süt, tavukların bol yumurta vermesi, ağaçların bol meyve vermesi dileğidir. Eğer *bocuk* gecesini yapılmazsa bereketin kesileceği inancı yaygındır. *Bocuk* gecesini her evde kabak pişer. İnanışa göre kabak pişen eve *bocuk* karısı gelmezmiş (...)

(http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_tekirdag_rituel_balkan.pdf).

⁵ Balkan göçmenleri tarafından taşınmış bir adettir. Kış yarısına 28 gün kala genellikle 18 Ocak gecesini yapılır. *Kolada* gecesinde özellikle kabak pişirilir. Bu gece kabak yemeyen evin küçüklerini “karakaçanlar sırtına biner” diye korkuturlar. *Kolada* gecesini kabak pişmeyen evde domuz eti pişeceği inancı yaygındır. Mevsimlik bayramların uzantısı, kötülüklerden korunmak için yapılan bir ritüeldir. *Kolada* gecesinde fala bakmak adettir. (http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_tekirdag_rituel_balkan.pdf)

II. Ses Olayları:

Dillerin en değişken yönleri ses yapılarıdır (Karaağaç 2010: 53). Yazı diliyle aynı bölgede veya saha içerisinde kullanılan ve yazı dilinden farklılık arz eden ağızlarda görülen farklılaşmaların ağırlık noktası belki seslere dayalı olarak ortaya çıkan şekillerdir (İlhan 2009: 349). Çok çeşitli nedenlere bağlı olarak gerçekleşen ses değişimleri, ağızlarda karakteristik bir hal aldığı anda o ağız bölgesinin ses özelliklerini oluşturur.

Bu bölümde Velimeşe ağzından derlenen metinlerde karşılaşılan belirgin ses olaylarına yer verilmiş ve örneklendirilmiştir.

1. Ses Düşmesi

Söz başında:

Rumeli ağızlarının karakteristiği olan, söz başında ses düşmesi, Velimeşe ağzında da çok sık karşılaşılan bir ses olayıdır.

Angısı "hangisi", ayal/eyal "hayal", ekāye "hikāye", enge "yenge", sın- "ısın-", ūsek "yüksek".

Söz ortasında:

Söz ortasında ses düşmesinin örnekleri de mevcuttur:

Götire "götürü, alışverişte yapılan toptan iş ya da pazarlık", gūde "gövde", m̄şi "ekşi", kārısı "karısı".

Söz sonunda:

1. teklik ve çokluk şahıslar hariç olmak üzere, son sesi -r olan fiillerin sonuna gelen -Ir, -Ur geniş zaman eki ve -IAr çokluk ekinin sonundaki -r sesi kurallı olarak düşer.

Urusun<vurursun, düşürsünüz<düşürsünüz, ayırı<ayırır, getiri<getirir, verile<verirler; kuşla<kuşlar, evle<evler.

2. Ses Türemesi

Velimeşe ağzından tespit edilen sözcüklerde başta ünlü ve ünsüz olmak üzere ses türemesi görülen sözcükler şunlardır:

Ki edati, kurallı olarak başta -i türemesi ile iki biçiminde kullanılmaktadır. Yıbrık "ıbrık" ve yüre- "üre-" sözcüklerine ise başta -y türemesi meydana gelmiştir.

3. Ses Benzeşmesi

Derlenen metinlerde, bir sözde yan yana bulunan ve birbirinin aynı veya benzeri olmayan iki sestən birinin kendi çıkış yer veya biçimini ötekine benzetmesi olayı olan yakın benzeşme (Karaağaç 2012: 121) örneklerine rastlanmıştır.

Alettirik “elektrik”, cıgannık “karma karışık yer”, dinmek “uysal”, kızanna- “doğurmak”.

4. Ses Değişmesi

1. teklik ve çokluk şahısların -Ir, -Ur geniş zaman eklerindeki -r sesi, kurallı olarak -y sesine dönüşür.

Uruyum<vururum, götürüyüm<götürürüm, veriyiz<veririz, getiriyiz<getiririz.

Ünlü ve ünsüz olmak üzere ses değişmelerinin görüldüğü sözcüklerden bazıları şunlardır:

Çaldar < çavdar, karamca < karınca, isla- < ısla-, mûtar < muhtar.

5. Daralma

Rumeli ağızlarında, geniş yuvarlak ünlülerin dar yuvarlak ünlülere değişmesi biçiminde çok sık rastlanan bir ses olayı olan daralma, Velimeşe ağzında da sıklıkla karşılaşılan bir ses olayıdır.

Gūde < gövde, kuvala- < kovala-, sūkluk < soğukluk, tūm < tohum, ūn < öğün.

6. Yuvarlaklaşma

Eski Oğuz Türkçesinden bu yana, büyük ölçüde dudak ünsüzlerinin yol açtığı bir ses olayı olarak görülen yuvarlaklaşmaya, derlenen metinlerde tek bir sözcükte rastlanmıştır.

Avur < ağır.

7. Kaynaşma

Hece ve ses düşmesi sonucunda iki sözcüğün kaynaşıp kalıplaştığı tespit edilen örnekler şunlardır:

Beranki “beri yandaki”, ötanki “öte yandaki”, beransı “beri yanı”, dokuzālama (dokuz bağlama) “dokuz demetten oluşan buğday yığını”, sayişte “sahi işte”.

8. Hece Düşmesi

Dō “doğru”, bi dāna “bir dahakine”, etfāi “itfâiye” sözcüklerinde hece düşmesi olayı görülmüştür.

9. Uzunluklar

Yukarıda bahsi geçen ses olaylarının neticesinde kaçınılmaz olarak ikincil uzunluklar ortaya çıkmıştır.

Kurā çek- < kurağa çek- “kuraklık ol-”, *sālır* < sağılır “sağmal inek”, *sül-* < soğul- “hevesi kaçmak, duygusal olarak sönmek, uzaklaşmak”, *bōday* < buğ-day.

Kar sözcüğü ise *kār* olarak asli uzunluğunu korumaktadır.

III. Söz Varlığı

1. Sözlük Anlama Sahip Sözcükler

Bu bölümde bir kavram değeri taşıyan ve ölçünlü Türkiye Türkçesinin sahip olmadığı söz varlığı tespit edilerek alfabetik olarak sıralanmış ve anlamları verilmiştir.

acıncılık	: (T.) Acınacak halde.
açık biçäre	: (T.-Far.) Kasımpatı çiçeğine benzeyen, canlı renkleri olan bir çiçek.
akılla-	: (Ar.) Aklına getirmek, hatırlamak.
alarga	: (İt.) Kalabalık insan grubu için söylenir.
āmin çār-	: (Ar.-T.) Dua etmek.
anış ol-	: (T.) Sözü geçmek, söz edilmek.
aniden beri	: (T.) Bu kadar zamandır.
aram param	: (T.) Karmakarışık.
askı as-	: (T.) Takı takmak.
āşāla-	: (T.) Kurutulan meyve kaklarının kalbura konarak kaynar suya batırılıp çıkarılması.
atacak	: (T.) Halı tezgahındaki mekik.
avur [<ağır]	: (T.) Hamile.
ayan ayana	: (Ar.-Ar.) sıkı kontrol altında tutarak, epeyce, sıkıca.
ayde-	: (T.) 1. Araba, bisiklet vb. sürmek. 2. Hayvanları sürmek, sevk etmek.
ayıtlanma	: (T.) Yeni doğan bebeklerin kırmızı deri döküntüsü.
aylā [<hattâ]	: (Ar.) Hatta, gerçekten, yine de.
ayrū	: (T.) Haydi, haydi yürü.
azdanki	: (T.) Yeni, yenilerde.
azın azın	: (T.) Azar azar.
babu dişi	: (Bulg.- T.) Deve böğürttüren dikenini.
baba akı [<baba hakkı]:	(T.-Ar.) Başlık parası

- bayıncılık : (T.) Bayılacak kadar güzel, çok güzel.
 bırım bızık : (Bulg.) Saçma sapan.
 bir örnek : (T.) Aynı (nesneler için).
 bocuk : (Bulg.) Ruz-ı Kasım 62. gününde kutlanan bir inanış.
 bocuk domuzu : (Bugl.- T.) Şişman ve sevimsiz kimseler için söylenir.
 bokluk : (T.) Hayvanların gübrelerinin atıldığı aynı zamanda çöplük olarak kullanılan yer.
 bire/birey : (Bulg.) Seslenme, hitap (erkekler için), şaşırma belirten bir ünlem.
 buluşâtsiz : (?) Anlayışsız.
 can akı [< can hakkı]: (Far.-Ar.?) Can hakkı?, can acısı.
 cıgannık : (T.) Karma karışık yer.
 çadıla : (T.) Uçları çapraz şekilde bağlanarak uyumuş sütü süzmeye yarayan tülbent.
 çatma : (T.) Pınarın üstüne kapanan tahta kapak.
 çırasla : (T.?) Toprağı yarması için pulluğa takılan önü keskin demir.
 çoktanki : (T.) Eski, eski olan.
 çöpürge : (T.) Çalı çırpı.
 çuma : (Bulg.) Köpeğe söylenen hakaret sözü.
 çukala- : (Bulg.) Nohudu havanda ezip küçük parçalara ayırmak.
 çü : (T.) Köpeği kovma ünlemi.
 de baleyki : (T.) Hadi canım, olacak iş değil.
 dinnek : (T.) Uysal, söz dinleyen, dinlek.
 dolagaç pidesi : (T.-Rum) Yufkayı dolayarak yapılan bir çeşit börek.
 dolayı dolayı : (T.) İyice, etraflıca.
 don-anteri : (T.-Ar.) Aynı renk ve kumaştan dikilerek takım oluşturulan gömlek şalvar.
 donbok : (T.) Ruhsuz, neşesiz, donuk (kimse).
 dokuzālama [<dokuz bağlama]: (T.) Dokuz demetten oluşan buğday yığını.
 döndürme : (T.) Bir çeşit hamur işi.
 dördüzle- : (T.) Ağacın, odunun dört tarafını düzlemek, dörtlemek.
 em gene : (Far.-T.) Hem de.
 eni kunu : (T.) Adam akıllı, epey, bayağı.
 enleri [<en ileri]: (T.) Önce, ilk önce
 enser : (Ar.) Çivi.
 eptencik : (Far.) Kalıcı, tamamen.
 eren duran : (T.) Herkes.
 erken kızılca : (T.) Hasat başlamadan biçilen buğday.
 gayle çek- : (Ar.-T.) Üzülme.

- gelin kadişi : (T.) Gelincik de denilen sırtı kınalı kahve, karnı beyaz fareye benzeyen bir hayvan.
- gırep : (Far.) Kızların bağladığı renkli, kaygan başörtü.
- görüm ol- : (T.) Adet olmak (kadınlar).
- göz öldürmek : (T.) Gözüne kestirmek.
- guga : (Bulg.) Demet bağlamada kullanılan "L" biçiminde tahtadan alet.
- guşturova : (Bulg.) Bir çeşit yaban otu.
- ılgaraya git- : (T.) Çok çabuk, hızlı, koşa koşa gitmek.
- ızla- : (?) İttirmek
- m : (T.) Hayret, kızgınlık nidası.
- m dml : (T.) Kötü.
- ilerkisi : (T.) Gün, gece, sabah vb. zaman kavramlarında dünden önceki.
- inan olsun : (T.) Yemin gibi kullanılan bir söz.
- istedik : (T.) Sevgili.
- isteş- : (T.) Sevgili olmak, yavuklu olmak.
- kaçakla : (T.) Koşa koşa.
- kaf : (T.) Ağaç gövdelerinde çıkan, kahverengi, mantarimsi bitki.
- kahırlan- : (Ar.) Üzülme, dertlenme.
- kara konca : (T.-Bulg.) Çocukları korkutmak için kendisinden söz edilen, gerçek dışı bir yaratık, umacı, hayalet.
- kardaj dalı : (T.) Düğünde gelinin en yakın arkadaşlarının geline hazırladığı, bir ağaç dalı üzerine çeşitli yiyecekler ve küçük ev aletlerinin takılması suretiyle oluşturulan hediye.
- kavuk salla- : (T.) Zaman ayırıp ilgilenmek.
- katılan- : (T.) Perişan olmak.
- kesiş- : (T.) Kız verme merasiminde anlaşmaya varmak.
- kızanna- : (T.) Doğurmak.
- kızan kımıl : (T.) Çoluk çocuk.
- kız ardı/kız arkası : (T.) Düğünden bir hafta sonra gelinle damadın ve yakın akrabaların kızın ailesinde yemek yeme geleneği.
- kırklar : (T.) Toprağın uyandığına inanılan Hıdırellez'den önceki son kırk gün.
- kimi : (T.) Falan, filan.
- koçlan- : (T.) Koyunun yetişkin olup çiftleşecek yaşa gelmesi.
- kojgalt- : (T.) Coşturmak, kışkırtmak, harekete geçirmek.
- kolada : (Bulg.) Ruz-ı Kasım 62. gününe denk gelen bir inanış.
- kolastıra : (Far.) Ağız sütü.
- kombak : (T.) Yağmur yağarken suda oluşan iri kabarcık.

- kopsa : (Bulg.) Su ağacı.
koşara : (Rum.) Koyunları sağmak için kullanılan üstü kapalı koyun ağılı.
kotara : (Rum.) Ahırda buzağılar için ayrılmış küçük bir bölüm.
koteş : (Rum.) Dar, havasız, kapalı yer.
kotika : (Rus.) Eşek arabası.
koyul- : (T.) Yemeğin suyunun yoğunlaşması.
kuli : (?) Ekmek hamurundan kalan parçadan yapılan küçük ekmek.
kurā çek- : (T.) Kuraklık olmak.
kuvalamaç : (T.) Kovalamaca.
liştiri : (Bulg.) Bir çeşit yaban otu.
malak oyunu : (T.) Beş taş oyunu.
mamille- : (T.) Toprağı saman kılıcı ile karıştırıp bir yeri sıvamak.
mare/marey : (Bulg.) Seslenme, hitap (kadınlar için).
masal at- : (Ar.-T.) Bilmece sormak.
mizla : (T.) İştahsız, mız mız (kimse).
nanni : (T.) Bebek salıncağı.
ok : (T.) At arabasında iki atın arasındaki uzun ağaç.
olan gelen : (T.) Bütün herkes.
oturmā git- : (T.) Misafirliğe gitmek.
öcere [üçra] : (Ar.) Odanın köşe duvarını oyuk bırakmak suretiyle oluşturulan sergen.
öfke çık - : (T.) Sinirlenmek.
ötansı : (T.) Öte yan, öte yanı.
ötō gün/saba : (T.) Zaman kavramlarında önceki.
para koy- : (Far.-T.) Takı töreni yapmak.
pında : (Bulg.) Bebek doğduğunda hane sahibinin bütün köye verdiği yemek.
pısı : (T.) Az ışık veren küçük lamba.
pırpilla- : (T.) Közlemek.
pişi : (T.) Çiş.
postaf : (Bulg.) Mera çeşmelerinde suyun akıp biriktiği ve hayvanların su içtiği bölüm.
pusta : (Bulg.) Hayvan ya da herhangi bir nesneye söylenen hakaret, küfür.
reze [rezze] : (Ar.) Kapı kasasındaki demir parçasına takılmak suretiyle kapının kapanmasını sağlayan sallantılı, demir kapı kolu.
rubaya git- : (İt.-T.) Gelin ve damada bohça hazırlamak için aile büyükleriyle beraber alış verişe gitmek.

salayla-	: (T.) Yorganı iri iri dikmek.
sālır [<sağılır]	: (T.) Sağmal inek.
sedanka	: (Bulg.) Sohbet için toplanan kadınlar topluluğu.
sıklık	: (T.) Islık.
sistira	: (Rum.) Düz kepçe, spatula.
son	: (T.) İneğin plesantası.
sosmak	: (T.) Öküzün burun ve ağzını içine alan bölgesi.
şıştıpan	: (?) Topaç.
talpa çıkar-	: (?-T.) Ağılda koyunların yattığı yerde oluşan sertleşmiş gübreyi kalıplar hâlinde çıkarmak.
tāranur [<tārümār]	: (Far.) Darmadağınık, mahvolmuş
tāsanās	: (?) Darmadağınık, mahvolmuş.
tnaz savur-	: (T.) Harmanda karışık halde bulunan saman ve ekini yaba ile savurarak tahılı samandan ayırmak.
uyvaş-	: (T.) Uyuşmak.
üstüm ol-	: (T.) Kadınların âdet olması.
yalazı	: (T.) Korda pişen küçük ekmek.
yaprıl-	: (T.) Bir nesnenin ezilerek hacminin azalması.
yavaşa-	: (T.) Ağrı için azalmak.
yılma	: (T.) Eğim, eğiklik.

2. Anlam Değişikliğine Uğrayan Sözcükler

Bu başlık altına ölçünlü Türkiye Türkçesinde bulunmakla birlikte, bir Türkiye Türkçesi konuşurunun anlayamayacağı ve yeni bir anlama sahip olan sözcükler alınmıştır.

adam	: (Ar.) Bey, koca.
ahtarım	: (T.) Harmanda buğday saplarını ters yüz yapma işlemi.
alaca	: (T.) Çorap örgüsünde uygulanan model, örnek.
aşevi	: (T.) İki odalı evlerde oturma odası.
bak-/bakış-	: (T.) Sevgili olmak, flört etmek.
barak	: (T.) Saçları kabarık ve dağınık kimse için söylenir.
bildir-	: (T.) 1. Aklına getirtmek, hatırlatmak. 2. Kendisine ait mal mülkü birisine tapulamak.
boz-	: (T.) Hasat yapmak (ayçiçeği ve mısır için).
bu tarafçak	: (T.-Ar.) Bu yönden, bu açıdan.
būk anne/būk nine	: (T.) Ablanın kayınvalidesi.
cemiyet	(Ar.) Köylerde düğün, doğum vb. bütün köylünün davet edildiği toplu yemek.
çekil-	: (T.) Yola koyulmak, gitmek.

- çent- : (T.) Soğanı üzerinde rastgele ve sık çentikler açarak ince ince doğramak.
- dā dā [<daha daha]: (T.) Hâlâ.
- dāre [<idare] : (Ar.) Köy meclisi.
- dingil : (T.) Çok uzun boylu (kimse).
- dil ver- : (T.) Ölümcül hastanın konuşabilmesi.
- dolaş- : (T.) Hasta ziyaretine gitmek.
- ekmek ye- : (T.) Yemek yemek.
- engin : (T.) Gamsız, umursamaz (kimse).
- eyam : (Ar.) Hava.
- filinta : (Alm.) Güzel, yakışıklı (kimse).
- garipse- : (Ar.) Duygulanmak.
- isterse : (T.) Ya da, yahut.
- kaç- : (T.) Kocaya kaçmak.
- kaçıl- : (T.) Çekilmek.
- kerette : (Ar.) İçin, ...dışından dolayı.
- kır : (T.) Dışarı, dış, evin dışı.
- kız başı : (T.) Kızlara özel kulakları ve boynu açıkta bırakan baş bağlama biçimi.
- kocanne : (T.) Babaanne.
- kur- : (T.) 1. Planlamak. 2. Öğretlemek.
- meçik : (?) Enerjik, hızlı (kimse).
- mekân : (Ar.) Koyun ağılı.
- muştala- : (Far.) Kışkırtmak, harekete geçirtmek.
- nine : (T.) Anne.
- pelna : (?) Pamuklu kumaşlardan dikilen bebek bezi.
- piyasa : (İt.) Akşam saatlerinde köy çeşmesine gitmek suretiyle gençlerin görüşmesi, muhabbeti ve gezintisi, akşam gezmesi.
- savaş- : (T.) Çalışmak. (yardımcı fiil olarak).
- sayıp çık-/saip çık- [<sahip çık-]: (Ar.-T.) Eve gelen misafiri iyi ağırlamak, çok izzet ikram göstermek.
- sesetme- : (T.) Konuşmamak, sesini çıkarmamak.
- sesle- : (T.) Söz dinlemek.
- sül- [<soğul-] : (T.) Hevesi kaçmak, duygusal olarak sönmek, uzaklaşmak.
- şaşır- : (T.) Bozulmak.
- tamam : (Ar.) Tam.
- tatlı kadın : (T.) Bir post parçası ile dua okunarak geçtiğine inanılan bir hastalık.
- tevekel : (Ar.) Düşüncesiz, aptal, salak.

tez	: (Far.) Yakınlarda, yenilerde.
tut-	: (T.) Kız kaçırmak.
uğru	: (T.) Bir kimsenin ya da bir nesnenin yan ya da arka hizası.
ulama	: (T.) Dokuma tezgahında ipliği gücünden geçirme.
uzak anne	: (T.) Anneanne.
uzak dede	: (T.) Dede (annenin babası).
yapıştırma	: (T.) Gelinin yüzüne yapıştırılan süs.
yarındākisi	: (T.) Gün, sabah, akşam gibi zaman kavramlarında sonraki, ertesi.
yeri yurt ol-	: (T.) Tamamen yok olmak, hiç eser kalmamak.
yüre-	: (T.) Artmak.
yürek al-	: (T.) Yiyebilmek, iştahı olmak.

3. Ses Değişikliğine Uğramış Olan Sözcükler

Bu bölümdeki sözcükler, ölçünlü Türkiye Türkçesinde bulunmakla birlikte, bazı ses olaylarına uğrayarak anlaşılması güç hale gelmiş yahut da hiç anlaşılabilen sözcüklerdir.

angısı	: (T.) Hangisi
akkat	: (Ar.) Hakikaten
alettirik	: (Fr.) elektrik
ayal/eyal	: (Ar.) hayal
Ayımındır Keremdir	: (Ar.) Rahimdir, kerimdir.
beranki	: (T.) Beri yandaki
beransı	: (T.) Beri yanı
beyā/beyāvu/bayāvu	: (T.) Ünlem.
bi dāna	: (T.) Bundan sonra, ondan sonra, bir dahakine.
bmn	: (T.) beyin
bōday	: (T.) Buğday.
çaldar	: (T.) Çavdar.
dō	: (T.) Doğru (çekim edatı olarak).
ekāye	: (Ar.) Hikāye.
enge	: (T.) Yenge, dayı, amca, kardeş karısı.
etfāi	: (Ar.) İtfaiye.
götire	: (T.) Alış verişte toptan yapılan iş ya da pazarlık, götürü.
gūde	: (T.) Gövde.
iki	: (Far.) Ki edatı.
ikmz	: (T.) İkiz.
mr-	: (T.) Eğirmek, yün, pamuk gibi şeyleri iğ ile büküp iplik durumuna getirmek.

isla-	: (T.) Islatmak.
m̄şi	: (T.) Ekşi.
izmekar	: (Ar.) Hizmetkâr.
kaneve	: (İt.) Kaneviçe, bir el işlemesi.
karamca	: (T.) Karınca.
kârsı	: (T.) Karısı.
mūtar/mūhtar	: (Ar.) Muhtar.
ötanki	: (T.) Öte yandaki.
pmt	: (Ar.) Şarkının, türkünün, maninin bir dörtlüğü ya da bir bölümü.
ruha	: (İt.) Giysi, kıyafet.
sayı	: (Ar.) Sahi.
sayişte [<i><sahi işte</i>]:	(Ar.-T.) Bir yemin sözü.
sımāla-	: (T.) Ismarlamak.
sın-	: (T.) Isınmak.
söfūr	: (Ar.) Sahur.
sūkluk	: (T.) Suya sirke ya da şeker konularak yapılan hoşaf, soğukluk.
şarpa	: (Fr.) Başörtü.
tm	: (T.) Gösterme edatı.
tūm	: (Far.) Tohum.
tmze	: (T.) teyze.
ün	: (T.) Öğün.
ūsek	: (T.) Yüksek.
yākulu	: (T.) Yavuklu, sevgili.
ye	: (T.) Ya, ünlem.
yedes [<i>< yād-dest</i>]:	(Far.) Lades.
yıbrık	: (Ar.) İbrik.
zmr	: (Far.) Zehir.

4. Biçim Değişikliğine Uğrayan Sözcükler

Bu bölümde ölçünlü Türkiye Türkçesinde bulunan ancak ölçünlü dile oranla farklı biçim yapısına sahip olan sözcüklere yer verilmiştir.

artıkın	: (T.) Artık
ayakça	: (T.) Ayakta dikili olarak.
beni	: (T.) Bana.
bu yanı	: (T.) Bu yana.
demicelē	: (Far.) Demin.
der	: (T.) diye.
epsicē	: (Far.) Hepsi.

gâikin/gayrikin	: (Ar.) Artık, bundan böyle.
güçlüklü	: (T.) Zor, güç.
ınçkır-	: (T.) Hıçkırarak.
kına ur-	: (Ar.- T.) Kına yakmak.
onçu	: (T.) Onun için.
oturukça	: (T.) Oturur vaziyette.
seni	: (T.) Sana.
şindikın	: (T.) Şimdi.
tabukadan/tebukadan	: (T.) Bu kadar.
taburası/teburası	: (T.) Burası.
taburayı/teburayı	: (T.) Buraya.
taburda/teburda	: (T.) Burada.
tebele	: (T.) Böyle.
Tō	: (T.) O.
tōnnar	: (T.) Onlar.
tōnuştan	: (T.) O yüzden.
tōrası	: (T.) Orası.
tōrayı	: (T.) Oraya.
tōrda	: (T.) Orda.
tordan	: (T.) Ordan.
tōyanna/tōyanı	: (T.) O yana.
tōkadā	: (T.) O kadar.
yarım yurum	: (T.) yarım yamalak.

Sonuç:

Velimeşe ağzından, 138'i Türkiye Türkçesinde yazı dilinde bulunmayan; 56'sı anlam değişimine, 48'i ses değişimine ve 30'u biçim değişimine uğramış olmak üzere toplam 272 söz tespit edilmiş ve *Derleme Sözlüğü*'ne kazandırılmıştır.

Sözlük anlama sahip olan sözler bölümündeki 138 sözün Türkçe ve alıntı dillere göre dağılımı ve yüzdeliği şu şekildedir: 87 Türkçe : %63, 15 Bulgarca: % 11.1, 6 Arapça : % 4.5, 2 Farsça : % 1.5, 4 Rumca : % 3, 2 Fransızca : % 1.5, 1 İtalyanca : % 0.75, 1 Rusça : % 0.75, 15 ortak kullanım: % 11.1, 3 kökeni bilinmeyen: %2.22

Anlam değişime uğramış olan sözler bölümündeki 56 sözün Türkçe ve alıntı dillere göre dağılımı; 40 Türkçe: % 71, 9 Arapça: % 16, 2 Farsça: % 3.6, 1 Almanca: % 1.8, 1 İtalyanca: % 1.8, 2 ortak kullanım: %3.6, 1 kökeni bilinmeyen: % 1.8'dir.

Ses değişimine uğramış olan sözler bölümündeki 48 sözün Türkçe ve alıntı dillere göre dağılımı; 28 Türkçe: % 58.3, 11 Arapça: % 22.9, 4 Farsça: % 8.3, 2 Fransızca: % 4.15, 2 İtalyanca: % 4.15, 1 ortak kullanım: %2.08'dir.

Biçim değişimine uğramış olan sözler bölümündeki 30 sözün Türkçe ve alıntı dillere göre dağılımı; 26 Türkçe: % 86.7, 2 Farsça: % 6.7, 1 Arapça: % 3.8, 1 ortak kullanım: % 3.8'dir.

272 söz, topluca değerlendirilecek olursa Türkçe ve alıntı dillere göre dağılım şu şekildedir: 180 Türkçe: % 66.9, 27 Arapça: % 10, 10 Farsça: % 3.7, 16 Slav dilleri (Bulgarca, Rusça): % 5.94, 13 Batı dilleri (İtalyanca, Fransızca, Rumca, Almanca): % 4.83, 19 ortak kullanım: % 7.06'dır.

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, Velimeşe ağzının söz varlığının büyük bir bölümünü -doğal olarak- Türkçe sözlerin oluşturduğu tespit edilmiştir. En çok ödünçleme % 13.3 oranında Arapça-Farsçadan yapılmış olup % 6 oranda Slav dilleri ve % 4.83 oranında Batı dillerinden de ödünçleme yapıldığı görülmüştür. Ancak -Arapça ve Farsça ödünçlemelerin dışındaki- sözlerin çoğunun Balkanlardaki Türk hâkimiyeti sırasında Bulgarca yoluyla, çok azının ise son dönemde İngilizce aracılığı ile girdiğini söylemek mümkündür.

Velimeşe ağzı, Rumeli ağızları arasında, è (kapalı e) ve genizsi damak ünsüzü olan ɲ sesinin bulunmaması, akrabalık ve topluluk isimleri yapan +mn,+ıyn/+iyn eklerinin ve -öru şimdiki zaman ekinin kullanılıyor olması dolayısıyla, Dağlı grubuna mensup kabul edilebilir.

Velimeşe ağzından tespit edilen 272 sözcüğün yanı sıra, ölçünlü dilde bulunmayan 9 deyim ile 4 atasözü tespit edilmiş ve Türkçenin söz varlığına kazandırılmıştır. ©

KAYNAKLAR

- AKSAN, Doğan (2003), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, C. III, Ankara, TDK Yay.
- AKSAN, Doğan (1990), *Türkçenin Gücü*, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- AKYALÇIN, Nemci (2007), *Türkçede İnkilemeler Sözlüğü*, Ankara, Anı Yay.
- ALTUN, Erman (2011), "Tekirdağ Ritüelleri ve Balkanlardaki Varyantları", (http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_tekirdag_rituel_balkan.pdf)
- ARAT, Reşit Rahmeti (1979), *Kutadgu Bilig III İndeks*, İstanbul, TKAE Yay.
- ATALAY, Besim (2006), *Divanü Lûgat-it- Türk*, C. I, II, III, Ankara, TDK Yay.
- DEMİR, Nurettin (2009), "Ağız Dökümantasyonu Niçin Gereklidir?", Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri 25-30 Mart 2008 Şanlıurfa, Ankara, TDK Yay.
- ERGİN, Muharrem (2001), *Orhun Abideleri*, İstanbul, Boğaziçi Yay.
- GÜNŞEN, Ahmet (2008), "Doğu Trakya Ağızlarının Şekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikler", Turkish Studies, Volume 3/3 Spring.
- İLHAN, Nadir (2009), "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Ses Türemesi ve Ağız Tasnifleri Açısından Değerlendirilmesi", Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri 25-30 Mart 2008 Şanlıurfa, Ankara, TDK Yay.
- KARAAĞAÇ, Günay (2012), *Türkçenin Dil Bilgisi*, Ankara, Akçağ Yay.
- KARAAĞAÇ, Günay (2010), *Türkçenin Ses Bilgisi*, İstanbul, Kesit Yay.
- KARAHAN, Leylâ (2011), *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara, TDK Yay.
- TEKİN, Talat (2010), *Orhon Yazıtları*, Ankara, TDK Yay.
- <http://velimese.bel.tr/index.php?id=56> 18. 07. 2013
- <http://tdkterim.gov.tr/ttas/> 18. 07. 2013
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts 18. 07. 2013
- <http://tdkterim.gov.tr/bts/> 18. 07. 2013
- <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/> 18. 07. 2013